

คำแนะนำการเลี้ยงกระต่าย

โดย

ดร. ทิม พรรณศิริ

กองวิชาการ กรมปศุสัตว์

(สงวนลิขสิทธิ์)

การเลี้ยงกระต่ายนอกจากจะทำเป็นงานอดิเรกแล้ว ยังอาจใช้หาเงินเพิ่มเติม หรือเป็นอาชีพที่ใช้เลี้ยงครอบครัว ได้อีกด้วย จริงอยู่แม้ว่าขณะความต้องการของตลาดจะยังไม่มากนักแต่ความต้องการกระต่ายเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ กำลังทวีจำนวนมากขึ้นทุกปี ในต่างประเทศกระต่ายนอกจากจะเลี้ยงไว้ดูเล่น เพื่อการศึกษาทดลองคนควแล้ว ยังมีการเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเนื้อและหนังด้วย เพราะมีผู้นิยมบริโภคเนื้อกระต่ายเช่นเดียวกับเนื้อสัตว์อื่น ๆ และขนสามารถจะเอาไปทำเสื่อหรือผ้าขนสัตว์ ได้เป็นอย่างดี

กระต่ายเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไม่ยาก ต้องการสถานที่สำหรับเลี้ยงก้นน้อยกว่าสัตว์อื่น ๆ และไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงและโรคมากนัก ดังนั้นการเลี้ยงกระต่ายจึงน่าจะได้รับการส่งเสริมให้เป็นอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยในอนาคต

1. การเลือกพันธุ์

กระต่ายอาจแบ่งออกเป็น 2 พันธุ์ใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ—

1. กระต่ายพันธุ์เนื้อ กระต่ายชนิดนี้รูปร่างใหญ่โต น้ำหนักมาก เมื่อโตเต็มที่แล้วอาจจะหนักตั้งแต่ 4—6 กิโลกรัมหรือกว่านั้น กระต่ายชนิดนี้มีประโยชน์สำหรับการขายเนื้อบริโภคหรือการขายเป็นตัว ๆ โดยคิดตามน้ำหนักของกระต่าย

2. กระจ่ายพันธุ์ชั้น กระจ่ายชนิดนี้เลี้ยงเพื่อใช้ขายหนังโดยเฉพาะ
การค่านึงถึงเนอมากัน และโดยปกติตัวค่อนข้างเล็กกว่ากระจ่ายชนิด
แรก

สำหรับในบ้านเราการเลือกเลี้ยงกระจ่ายชนิดแรกจะดีกว่าชนิดที่สอง เพราะบ้าน
เรายังไม่มีการซื้อขายหนังกระจ่าย เพื่อใช้ในการทำเป็นเสื้อผ้านั้น กระจ่ายชนิดนี้เมื่อขาย
เป็นตัว ๆ อาจจะได้ราคาต่ำกว่ากระจ่ายชนิดแรกซึ่งตัวโตกว่า

การคัดเลือกกระจ่าย

กระจ่ายความจริงมีอยู่หลายพันธุ์ด้วยกัน แต่ในบ้านเราการซื้อหาพันธุ์กระจ่าย
บางชนิดมักจะไม่สามารถทำได้ เพราะยังไม่มีใครเลี้ยงกระจ่ายพันธุ์กันอย่างแพร่หลายเช่น
ต่างประเทศ ดังนั้นโอกาสที่จะเลือกซื้อพันธุ์กระจ่ายจึงไม่ค่อยมีมากนัก แต่อย่างไรก็ตามใน
การซื้อกระจ่าย ผู้ซื้อควรจะได้มีโอกาสทำการคัดเลือกกระจ่ายที่จะขอมาเลี้ยงด้วย มิฉะนั้น
อาจจะได้กระจ่ายที่ไม่ดีมาเลี้ยง ซึ่งมีสิ่งที่จะใช้ในการคัดเลือกดังนี้คือ—

1. ซื้อกระจ่ายตัวที่มีสุขภาพสมบูรณ์และแข็งแรง ตัวโตที่อ่อนแอ หรือรูป
ร่างแคระแกร็นไม่ควรจะขอมาเลี้ยง แม้ว่าตัวที่จะราคาแพงกว่ากันบ้าง
แต่ก็เป็นการลงทุนที่ให้ผลคุ้มค่า
2. กระจ่ายตัวโตที่แสดงอาการป่วยเป็นโรคให้เห็น เช่นกระจ่ายที่เป็นโรค
หวัด มีขมูกติดอยู่ที่จมูก มีขตา หรือกระจ่ายที่มีอาการอักเสบของข้อ
เท้า หรือกระจ่ายที่โรคอุจจาระร่วง หรือเป็นโรคบิด หรือแอรอนในหู
และอื่น ๆ กระจ่ายพวกนี้ไม่ควรขอมาเลี้ยง เพราะอาจจะตายเสียก่อน
หรือไม่ตายก็จะมีอาการแคระแกร็นไป ไม่เหมาะที่จะเอามาใช้ทำเป็นพันธุ์
3. กระจ่ายที่จะขอมาเลี้ยงจะต้องไม่มีรูปร่างผิดปกติจากธรรมชาติ กระจ่าย
ที่หูตก หางบิด หางโค้ง หรือหัก กระดุกเท้าหน้าหรือเท้าหลังโค้ง
นิ้วบิดเบี้ยว ฟันงอกยาวออกมาผิดปกติ หรืออวัยวะส่วนใดผิดปกติไปจากปกติ
กระจ่ายพวกนี้ไม่ควรขอมาเลี้ยง เพราะส่วนมากลักษณะผิดปกติเหล่านี้
จะถ่ายทอดมายังลูกหลานได้

4. ควรเลือกซื้อกระต่ายจากคอกที่แข็งแรงดี และลูกทุกตัวเจริญเติบโตอย่างสม่ำเสมอ
5. ควรเลือกซื้อกระต่ายจากแม่ที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีลูกตก และเลี้ยงลูกเก่ง
6. ควรจะหาซื้อกระต่ายจากผู้ที่ได้เคยเลี้ยงกระต่ายมานานแล้ว และเป็นที่เชื่อถือได้

2. การสร้างเรือนโรงและจัดหาอุปกรณ์

หลักสำคัญของการสร้างเรือนโรงสำหรับเลี้ยงกระต่ายมีดังนี้

1. ต้องกว้างขวางพอที่กระต่ายจะอยู่ได้อย่างสบาย
2. กรงที่ใช้เลี้ยงควรจะเป็นกรงที่ทำให้แห้งได้ง่าย ไม่ชื้นแฉะ
3. การสร้างกรงจะต้องสะดวกแก่การทำความสะดวก
4. แบบของกรงจะต้องสะดวกแก่การให้อาหารและดูแลกระต่ายที่อยู่ในนั้น
5. ถ้าเลี้ยงในบ้าน กรงกระต่ายจะต้องตั้งอยู่ในที่ ๆ กันฝน แดดและลมได้ ถ้าเป็นกลางแจ้งกรงนั้นจะต้องมีหลังคา เพื่อใช้กันแดดและฝนได้ และควรจะต้องอยู่ในที่กำบังลมได้ด้วย เช่น ตัดกิ่งบรรवान (รวทป) หรือโคนต้นไม้ใหญ่ ๆ เป็นต้น

ในการสร้างเรือนโรงผู้เลี้ยงไม่ควรจะต้องลงทุนสร้างด้วยเงินแพง ๆ เพราะกรงที่ไม่จำเป็นต้องแพง กรงที่คั้นนั้นจะต้องเป็นกรงที่มลพิษขณะดังกล่าวแล้วข้างบน สำหรับเนื้อที่นั้นขึ้นอยู่กับชนิดของกระต่ายที่ใช้เลี้ยงว่าตัวโตหรือตัวเล็ก โดยปกติการเลี้ยงกระต่ายเพื่อผสมพันธุ์มักจะถือเอาตามน้ำหนักกระต่าย 1 ก.ก. ต่อเนื้อที่ที่อยู่ประมาณ 2 ตารางฟุตเป็นเกณฑ์ ดังนั้นถ้ากระต่ายหนัก 3 ก.ก. ก็ต้องมีพื้นที่ของกรงประมาณ 6 ตารางฟุต กรงที่สร้างควรมีความสูงประมาณ 40 ซม. และควรมีการต่อขาสูงจากพื้นดินประมาณ 50 ซม.

ประตูที่เปิดเวลาให้อาหารหรือจับกระต่ายอาจจะอยู่ด้านบน หรือด้านข้างก็ได้ แต่ถ้าเป็นด้านข้างควรจะเป็นประตูชนิดที่เปิดเข้าข้างในจะสะดวกกว่าชนิดที่เปิดออกข้างนอก

สำหรับของที่จะใช้ทำกรงนั้นประกอบด้วยไม้และลวดตาข่าย ที่ใช้ในการทำเก้าอี้
โกนนั้นว่าเป็นของดีที่สุด ส่วนพืชนั้นถ้าเกรงว่าลวดตังกล่าวจะรับน้ำหนักไม่ไหวก็ควรจะใช้
ลวดตาข่ายเหลี่ยม ๆ ทำเป็นพื้นแทนก็ได้ หรือจะใช้พืชน้ำหรือไม้ไผ่ก็ได้ หรือจะทำเป็น
โครงไม้แล้วเอาไม้ไผ่มาทำฝาและพื้นก็ได้ นอกจากนี้ก็อาจจะใช้ของอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้ตาม
ต้องการ

สำหรับพืชนอกนั้น ถ้าใช้พืชน้ำลวดมีคมเกรงว่าอาจจะทำให้กระต่ายเท้าเจ็บได้ แต่
จากการทดลองเลยยังไม่ปรากฏว่าเป็นเช่นว่า ตรงข้ามพืชน้ำที่ขุ่นแฉะ มีอุจจาระและปัสสาวะ
หมักหมมจะปรากฏว่ามีโรคเท้าเจ็บมากกว่าพืชน้ำ แต่บางคนก็นิยมทำพืชน้ำครึ่งหนึ่งและ
พืชน้ำครึ่งหนึ่ง

ในรายที่เลี้ยงกลางแจ้ง กรงกระต่ายควรมีหลังคาชนิดที่ ไม่ทำให้เกิดความ
ร้อนมากนักในเวลาฤดูแดด และที่ตั้งของกรงกระต่ายควรมีอยู่ในที่ร่มหรือใต้ต้นไม้เป็น
ดีที่สุด

รังคลอด

ภายในกรงควรจัดเตรียมรังคลอดไว้ให้กระต่ายได้ใช้ตลอดฤดูด้วย ซึ่งอาจจะ
เป็นลังอะไรก็ได้ เช่น ลังตะปู ลังใส่สบู่หรือสิ่งของอื่น ๆ ก็ได้ แต่ควรจะเป็นลังที่มิดชิด
สูงพอควร โดยปกติรังคลอดควรจะมีควมกว้างประมาณ 11 นิ้วและลึกประมาณ 10 นิ้วและ
ยาวประมาณ 22 นิ้ว ปลายด้านหนึ่งตัดให้เหลืออีกเพียง 3 นิ้วจากพินลงบนมา บริเวณที่ตัด
ออกอาจจะมีแผ่นไม้ซีกบนซีกล่างได้

รังคลอดในบ้านเราอาจจะใช้รังคลอดที่ไม่มีฝาปิดด้านบน แต่กระต่ายบางตัวอาจ
จะไม่ชอบรังชนิดเป็ดนี้ ถ้าในรายเช่นนั้นก็ควรจะทำฝาข้างบนด้วย แต่ไม่ควรจะเป็นฝาตาช
ควรทำเป็นฝาชนิดปิดเปิดได้จะสะดวกในเวลาต้องการดูลูกที่คลอดออกมา ถ้ารังคลอดที่ทำการ
เปิดด้านข้างไม่มีที่ปิด เวลาตั้งรังคลอดควรจะหันเอาด้านเปิดเข้าทิศฝา เพื่อกันไม่ให้ลูก
ตัวเล็ก ๆ ออกมา แต่เมื่อลูกแข็งแรงจึงค่อยหันด้านเปิดออก เพื่อให้ลูกกระต่ายได้
ออกมาเล่นข้างนอกได้บ้างตามชอบใจ

ที่ใส่อาหารและน้ำ

ที่ใส่อาหารและน้ำในบ้านเราหากสามารถจะหาช่อภาชนะเคลือบใช้ได้ก็เป็นกรณีดี แต่ถ้าหาไม่ได้ อาจจะใช้ภาชนะที่ทำด้วยดินเผาก็ได้ เช่น ถาดที่ใช้รองกระถางต้นไม้ เป็นต้น ถาดที่เหมาะสมสำหรับใส่น้ำและอาหารควรจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 นิ้ว และอีกประมาณ $3\frac{1}{2}$ นิ้ว และความหนาของถาดควรจะหนาประมาณ $\frac{1}{2}$ นิ้ว หรือ 1 ซม. การที่ใช้ถาดหนา ๆ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ทำถาดอาหารและน้ำหกได้ เพราะกระต่ายบางตัวมันสยเกเรชอบพลิกถาดน้ำและถาดอาหารเล่นเสมอ

ที่ใส่อาหารนั้นบางคนก็นิยมทำเป็นรางอาหารติดอยู่ค้ำหน้ากรงโดยให้รางอาหารอยู่ภายในกรงและมีที่ใส่อาหารอยู่ข้างนอก ส่วนน้ำใช้ใส่ขวดที่มีลูกยางที่มึลลอคแกวียนออกมาแขวนหรือผูกไว้ข้าง ๆ กรงก็ให้กระต่ายกิน

3. อาหารและการให้อาหาร

อาหารที่ใช้เลี้ยงกระต่ายก็เช่นเดียวกับอาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์อื่น ๆ กล่าวคือมีความต้องการอาหารสำหรับการเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ การให้นม และทำให้อบอุ่นสำหรับอาหารของกระต่ายประกอบด้วยอาหารพวก—

1. โปรตีน กระต่ายต้องการอาหารพวกโปรตีนสำหรับการเจริญเติบโต การสืบพันธุ์และการให้นม ซึ่งอาหารพวกโปรตีนเหล่านี้ส่วนใหญ่ควรจะได้มาจากพวกถั่วต่าง ๆ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว หรือจากพืชตระกูลถั่วบางชนิด เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วโครซีมาและถั่วคาลที่เป็นต้น

2. อาหารพวกแป้ง ซึ่งเป็นอาหารที่กระต่ายต้องการไปเพื่อใช้เป็นพลังงานต่าง ๆ เช่นการย่อยอาหาร การเคลื่อนไหว การขับถ่าย เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นอาหารที่จะทำให้สัตว์อบอุ่น ถ้าให้มาก ๆ อาหารพวกนี้ประกอบด้วยพวกข้าวเป็นสำคัญเช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาลี ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และอื่น ๆ รวมทั้งพืชที่เป็นหัวอื่น ๆ เช่น หัวมันเทศ หัวแครอท เป็นต้น

3. อาหารพวกไขมัน อาหารชนิดนี้มีประโยชน์เช่นเดียวกับอาหารแป้ง แต่มีคุณภาพในการใช้เป็นอาหารแรงงานสูงกว่า และโดยปกติมีอยู่แล้วในอาหารโปรตีนและอาหารแป้ง

4. อาหารวิตามิน กระจ่ายที่เลี้ยงมักจะพบปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ขาดวิตามิน เอ. และ ดี. สำหรับวิตามิน เอ. มีมากในพืชสีเขียวและสีเหลือง เช่นในหญ้าสีเขียวโดยเฉพาะหญ้าตระกูลถั่ว และในข้าวโพดเป็นต้น ส่วนวิตามินดีนั้น ถ้าหากเลี้ยงกระจ่ายให้มีโอกาสถูกแสงแดดบ้างก็ไม่ค่อยเป็นไร อย่างไรก็ตามหากเกรงว่ากระจ่ายจะขาดวิตามินทั้งสอง อาจจะหาขอน้ำมันตับปลาเติมลงในอาหารให้กินบ้างก็ได้

สำหรับวิตามิน บี. นั้นโดยมากก็ไม่ค่อยขาด แต่ถ้าต้องการจะหาอาหารที่มีวิตามิน บี. เติมให้กินด้วย ก็อาจจะทำได้โดยเติมยีสต์ลงไป ในอาหารด้วย

5. อาหารเกลือแร่ กระจ่ายนอกจากจะต้องการอาหารดังกล่าวข้างบนแล้ว ยังต้องการอาหารแร่ธาตุอีกด้วย ดังนั้นจึงควรจะมีการผสมอาหารเกลือแร่ให้กินด้วย ซึ่งอาจจะทำได้ง่าย ๆ โดยใช้

กระดูกป่น	1 ส่วน
เปลือกหอยป่น	1 ส่วน
เกลือป่น	1 ส่วน

ผสมให้เข้ากันแล้วตวงทิ้งไว้ให้กิน หรืออาจจะใช้ผสมลงในอาหารป่นให้กินก็ได้ โดยใช้กระดูกป่นและเปลือกหอยป่นอย่างละ 1 เปอร์เซ็นต์ ส่วนเกลือป่นใช้ 0.5 เปอร์เซ็นต์

6. น้ำ เป็นอาหารที่สำคัญยิ่งของกระจ่าย ผู้เลี้ยงควรจะมีน้ำให้กระจ่ายกินตลอดเวลา โดยเฉพาะเวลาหลังคลอดและให้นม

อาหารกระจ่าย

อาหารที่ใช้เลี้ยงกระจ่ายอาจจะให้ในรูปของ—

1. อาหารปั่นหรืออาหารข้น คือการใช้อาหารหลาย ๆ ชนิดมาผสมรวมกันเช่น การใช้กากถั่ว ข้าวโพด ปลายข้าว รำ กระตूपั่น เกลือ และวิตามินผสมคลุกเคล้าให้เข้ากันให้ดี แล้วทำเป็นอาหารเลี้ยงกระต่าย แต่อาหารที่ใช้เลี้ยงกระต่ายไม่ควรปั่นให้ละเอียดมากนัก เพราะกระต่ายจะกินลำบาก ถ้าจะทำเป็นเม็ดได้ก็ควรจะทำเป็นเม็ด เพราะกระต่ายชอบกินมากกว่าอาหารปั่น โดยผสมกากน้ำตาลลงไปบ้างเล็กน้อย เพื่อให้อาหารจับตัวเป็นก้อนได้

สำหรับอาหารปั่นที่นิยมใช้เลี้ยงกันในบางแห่งมีสูตรดังนี้

รำ	4 กก.
ข้าวโพด	3 กก.
ปลายข้าวหรือข้าวเปลือก	1 กก.
กากถั่วเหลือง ถั่วลิสง	2 กก.
เปลือกหอยป่น	0.1 กก.
กระตूपั่น	0.1 กก.
เกลือป่น	0.05 กก.
น้ำมันตับปลา	15 ซี.ซี.

หมายเหตุ: อาจใช้วิตามินสังเคราะห์แทนโดยให้วิตามิน เอ. 800.000 หน่วย และวิตามิน บี. 80,000 หน่วยต่ออาหาร 100 กก.

2. อาหารหยاب อาหารหยابที่ใช้ให้กระต่ายกินเป็นอาหารพวกหญ้าเป็นสำคัญเช่น หญ้าขน หญ้าอากมั่ง—เอ็กซ์ หญ้ากีนี่ หญ้าชูดาน และหญ้าอื่น ๆ สำหรับหญ้าขนนั้นไม่ควรเอาหญ้าขนที่ขนตามริมคลอง ตามหนอง ตามบึงมาเลี้ยง เพราะจะทำให้กระต่ายเป็นพยาธิได้ (เนื่องจากมีตัวอ่อนของพยาธิติดตามตามหญ้านั้น) นอกจากนั้นก็อาจจะให้พืชพวกตระกูลถั่วเช่น ถั่วลิสง ถั่วลาย ถั่วเซ็นโตรซีมาและอื่น ๆ เช่นต้นข้าวโพด ถั่วเป็นต้น หรืออาจจะให้พืชที่เป็นหัวบางเช่น มันเทศ หัวแครอท เป็นต้น

อาหารหยابโดยเฉพาะหญ้าไม่ควรจะใช้เลี้ยงกระต่ายมากนัก เพราะจะทำให้กระต่ายได้รับอาหารไม่พอกับความต้องการเจริญเติบโต การผสมพันธุ์และการให้นม

การให้อาหารกระต่าย

อาหารปั่นและอาหารหยาบ (เช่นหญ้า) รวมทั้งหมดด้วยควรจะให้ตอนเช้าทุกวัน และหมั่นมาตรวจดูตอนบ่าย หากอาหารหรือน้ำไม่พอก็ควรจะให้กินอีกพอควร แต่อย่าให้มากนัก สำหรับตอนเย็นไม่ควรให้อาหารปั่นอีก แต่ควรจะให้หญ้าให้กินแทน

ภาชนะที่ใช้ใส่อาหารกระต่ายควรได้รับการทำความสะอาดบ่อย ๆ หรือทุกวัน ดังนั้น ถ้าหากจะมีไว้ 2 ชุดได้ก็ จะดีใช้สลับเปลี่ยนกันก็ได้

4. การเลี้ยงดูกระต่าย

(1) การเลี้ยงดูลูกกระต่าย

ลูกกระต่ายที่คลอดออกมาโดยปกติจะให้แม่เลี้ยงอยู่จนครบ 8 อาทิตย์จึงจะแยกออกมา ลูกกระต่ายระยะนี้จะเจริญเติบโตหรือไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนนมของแม่กระต่าย และการเป็นแม่ที่ดีของมันคอยอมให้ลูกดูนมมากน้อยแค่ไหน

แม่กระต่ายระยะนี้จะให้นมติดต่อเมื่อมีการให้อาหารอย่างดี โดยเฉพาะอาหารพวกโปรตีน ดังนั้นอาหารระยะนี้จึงควรเพิ่มกากถั่วลงในอาหารปั่นให้มากกว่าเดิม และให้อาหารพืชตระกูลถั่วแทนอาหารหญ้าที่มีโปรตีนน้อย ๆ

(2) การเลี้ยงกระต่ายรุ่น

กระต่ายที่แยกออกมาจากแม่นั้นจะหยุดชะงักการเจริญเติบโตชั่วคราว เพราะการเปลี่ยนอาหาร ดังนั้นอาหารที่ให้ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ นอกจากจะมีโปรตีนสูงแล้ว ควรจะมีอาหารพวกวิตามินและเกลือแร่สมบูรณ์ด้วย เชื่อกันว่าการให้อาหารเสริมบางชนิด หรือการใช้ยาปฏิชีวนะบางอย่างเต็มลงไปด้วย จะป้องกันการชะงักการเจริญเติบโต หรือป้องกันโรคบางชนิดได้

การเลี้ยงลูกกระต่ายหรือกระต่ายรุ่น ไม่ควรให้อาหารพวกแข็ง เช่นปลาข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฯลฯ และอาหารพวกหญ้ามากนัก เพราะกระต่ายอาจจะไม่เจริญเติบโต เนื่องจากอาหารพวกหญ้าเข้าไปเต็มกะเพาะ จึงทำให้การกินอาหารปั่นลดน้อยลง และถ้ากินอาหารแข็งมาก ๆ กระต่ายจะอ้วนไปไม่เหมาะแก่การผสมพันธุ์

(3) การเลี้ยงกระต่ายพันธุ์

กระต่ายพันธุ์หมายถึงกระต่ายที่จะใช้ทำการผสมพันธุ์ทั้งตัวผู้และตัวเมีย ในระยะนี้ไม่ควรจะให้อาหารแบ่งเช่น ข้าวโพดและปลายข้าวมากเกินไป เพราะจะทำให้กระต่ายอ้วนไปใช้ผสมพันธุ์ไม่ดี และถ้ามีหญ้าที่มคุณภาพดี ๆ ให้กินได้เช่น หญ้าพวกตระกูลถั่วแล้วเกือบจะไม่ต้องให้อาหารปนเลย หรือจะให้ก็จำนวนน้อยมาก ก็พอเพียงกับความต้องการของกระต่ายระยะนี้แล้ว แต่โดยที่บ้านเราส่วนมากมักใช้เลี้ยงด้วยหญ้าขน ซึ่งมีคุณภาพของโปรตีนต่ำ การให้อาหารปนจึงจำเป็นเช่น การให้กากถั่วเป็นต้น

หมายเหตุ ในการใช้อาหารตามสูตรที่ได้ให้ไว้ในหนังสือนี้ ผู้ทดลองได้แนะนำจำนวนอาหารที่ใช้เลี้ยงกระต่ายระยะต่าง ๆ ดังนี้

1. กระต่ายรุ่น 50 ถึง 70 แกรมต่อวัน
2. กระต่ายท้องว่างและพ่อพันธุ์ 25—50 แกรมต่อวัน
3. กระต่ายท้อง 100 แกรมต่อวัน
4. กระต่ายเลี้ยงลูกในระยะหลังคลอด สามอาทิตย์แรก 100—150 แกรมต่อวัน ต่อจากนั้นลดลงเป็น 100 แกรมและ 50 แกรมในที่สุด
5. อาหารสำหรับกระต่ายรุ่นและกระต่ายเลี้ยงลูกควรตั้ง มีไว้ให้กินตลอดเวลา

5. การเลือกกระต่ายพันธุ์

ในการเลือกกระต่ายทำพันธุ์นั้น มีสิ่งสำคัญที่จะใช้ในการคัดเลือกดังนี้คือ—

(1) ต้องมีลูกคอกใหญ่หรือมีลูกหลายตัว เพราะถ้ากระต่ายมีลูกมากตัวเท่าไรก็จะยิ่งทำกำไรให้เจ้าของได้มากเพียงนั้น โดยปกติกระต่ายที่ควรเก็บเอาไว้ทำพันธุ์จะต้องมีลูกตั้งแต่ 7—10 ตัวและควรจะมีลูกได้ทุก ๆ ปี ปีละ 4 ครั้ง

(2) ต้องมีนมให้ลูกกินมาก ๆ กระต่ายที่มมีนมเลี้ยงลูกมาก เป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งในการคัดเลือกกระต่าย เพราะลูกจะเจริญเติบโตดี มีชีวิตรอคอย

ได้ ก็เพราะการให้นมของแม่เอง แม่กระต่ายที่คลอดลูกออกมาแล้วตายบ่อย ๆ หรือลูก
แคะแสร้มมักจะเนื่องมาจากแม่กระต่ายไม่มีนมให้ลูกกินเป็นส่วนใหญ่

การที่เราจะทราบว่ามีแม่กระต่ายให้น้ำนมลูกพอหรือไม่พอ อาจทำได้โดยการ
ชั่งลูกกระต่ายทั้งหมดเมื่ออายุได้ครบ 3 อาทิตย์ ซึ่งควรจะมึนน้ำหนักมากกว่า 2.5 กก. ถ้าลูก
กระต่ายทั้งหมดหนักน้อยกว่านั้นก็จะถือว่ามีความไม่พอ

(3) ต้องเป็นแม่ที่ กระต่ายที่มึนลูกแม่จะมึนนานนมมาก แต่ไม่รู้จากเสียงลูก
ให้ลูกกินนม กระต่ายที่แสดงอาการเป็นแม่ที่เร็วไม่ค่อยเสียงลูก เสียงแคะแสร้มและตาย
มาก ๆ ถ้าได้ทำการแก้ไขด้านอาหารและการเลี้ยงดูแล้วยังไม่หาย ก็ควรจะทำการศึกษา
เสีย เพราะอาจจะเป็นลักษณะที่ไม่ดีทางกรรมพันธุ์ก็ได้

(4) ต้องมีลูกหรือให้ลูกอย่างสม่ำเสมอ กระต่ายที่ดีควรจะมึนลูกได้ประจำ
4 ครั้งเป็นประจำ กระต่ายที่มึนลูกน้อยกว่านี้ หรือมึนลูกไม่สม่ำเสมอไม่ควรเก็บเอาไว้ทำพันธุ์

(5) ต้องมีความต้านทานโรคสูงและมีอายุยืน กระต่ายที่ใช้ทำพันธุ์
ควรจะมีความทนทานต่อโรคเป็นอย่างดี กล่าวคือไม่ค่อยเจ็บป่วยบ่อย และสามารถมีชีวิตอยู่
ได้นาน กระต่ายที่เป็นโรคบ่อย ๆ หรือกระต่ายอ่อนแอไม่ควรจะเก็บเอาไว้ทำพันธุ์

(6) ต้องมีรูปร่างลักษณะถูกต้องกับพันธุ์หรือรูปร่างตามปกติ ถ้าเป็น
กระต่ายพันธุ์ก็ควรจะมีรูปร่างเหมือนพันธุ์เดิมของมัน และมีอวัยวะทุกส่วนเป็นปกติ กระต่าย
ที่มีอวัยวะบางส่วนผิดปกติไปจากปกติ เช่นมีเขี้ยวงอกออกมาจากปาก ตาเหล่ หรือมีเนื้องอกที่
ตา หูตก กระดูกขาโค้งงอ หลังบิดเบี้ยว หางโค้ง งอ หรือหัก ไม่ควรจะเก็บเอาไว้ทำ
เป็นพันธุ์

(7) ต้องมีการเจริญเติบโตดี กระต่ายที่ดีต้องมีการเจริญเติบโตเร็ว และ
สามารถใช้อาหารให้เป็นประโยชน์ได้มาก กล่าวคือ กินอาหารน้อยแต่เพิ่มน้ำหนักตัวได้มาก

(8) ต้องมีประสิทธิภาพในการผสมพันธุ์สูง พ่อกระต่ายที่ใช้ผสม
พันธุ์จะต้องสามารถทำให้แม่กระต่ายที่ได้รับการผสมตั้งท้องได้ ถ้าผสมแม่กระต่ายหลาย ๆ
ตัว และแม่กระต่ายเหล่านั้นก็ยังไม่ต้องครรภ์ เมื่อเป็นเช่นนั้นควรจะคัดออกจากฝูง (แต่ถ้า

กระต่ายตัวเมียสองตัว ไม่ตั้งครรรภ์ ส่วนตัวอื่น ๆ อีกหลายตัวตั้งครรรภ์ได้ ไม่ควรคัดพ่อพันธุ์ ออก เพราะอาจจะเป็นเพราะแม่กระต่ายไม่ดี ในรายเช่นนี้ ถ้าผสมหลาย ๆ ครั้งแล้วก็ยัง ไม่ตั้งครรรภ์จะคัดแม่ออกไป) นอกจากนั้นพ่อกระต่ายที่ดี นอกจากจะทำให้แม่กระต่ายท้อง แล้ว ยังจะต้องให้ลูกมากด้วย และลูกมีตัวโตและแข็งแรงขณะคลอดด้วย

6. การผสมพันธุ์

กระต่ายที่จะให้ลูกดีหรือตั้งครรรภ์ได้นั้น นอกจากจะเนื่องมาจากกรรมพันธุ์แล้ว ยังขึ้นกับวิธีการในการผสมพันธุ์ด้วย ซึ่งในทนมสงที่จะต้องพิจารณาถึงคือ

(1) อายุของการผสมพันธุ์ กระต่ายมีระยะการเจริญเติบโตเป็นหนุ่ม เป็นสาวแตกต่างกันตามพันธุ์ หรือชนิดของกระต่ายว่าตัวเล็กหรือตัวใหญ่ ระยะการเป็นหนุ่มเป็นสาวมีระยะตั้งแต่ 4—12 เดือนกระต่ายตัวเล็กมักจะเติบโตเร็วกว่าตัวใหญ่ แต่โดยปกติแล้วในการผสมกระต่ายมักจะคำนึงถึงขนาดของกระต่ายมากกว่าอายุ เพราะถ้ากระต่ายตัวโตแข็งแรงดี เราอาจจะใช้ผสมได้เร็ว แต่ถ้าวเล็กก็ต้องคอยไปอีก เป็นอันตรายที่เกิดจากการใช้กระต่ายตัวเล็กผสมพันธุ์นั้นไม่ใช่อยู่ที่การตั้งครรรภ์ แต่อยู่ที่การมีลูกคุณภาพ ถ้าตัวเล็กจะได้รับอันตรายมาก และลูกอาจได้รับนมไม่พอ ลูกก็จะแคระแกร็นหรือตายได้ อย่างไรก็ตามอายุที่นิยมใช้ผสมกระต่ายกันทั่ว ๆ ไป ก็คืออายุ 8 เดือน

กระต่ายตัวผู้ที่ใช้ผสมพันธุ์อาจจะใช้ผสมได้ตั้งแต่อายุ 8 เดือน แต่ไม่ควรจะใช้ทำการผสมบ่อยนัก จนกว่ากระต่ายจะโตเต็มที่

(2) วิธีการผสมพันธุ์ ในการผสมพันธุ์กระต่ายขอให้จำไว้ว่า จะต้องเอาตัวเมียไปหาตัวผู้เสมอ เพราะการเอาตัวผู้ไปหาตัวเมีย กระต่ายตัวผู้จะมีความรู้สึกแปลก ต่อที่อยู่ใหม่ กระต่ายอาจจะต้องใช้เวลาเป็นชั่วโมง ๆ กว่า จะทำการทับตัวเมียได้ ดังนั้นทางที่ดีจึงควรเอากระต่ายตัวเมียไปหาตัวผู้ทุกครั้ง

กระต่ายตัวเมียบางตัว ไม่ยอมผสม แม้จะนำไปให้ตัวผู้ผสมในกรงของตัวผู้เอง และกระต่ายตัวนั้นก็มี ตั้งครรรภ์ ในรายเช่นนี้อาจจะต้องใช้วิธีบังคับให้มีการผสม โดยการไข่มอบางหนักรวบเอาหนังบริเวณหัวไหล่หลังคอกับหูกระต่ายเข้าด้วยกัน แล้วไข่มอบอก

ข้างหนึ่งสอดเข้าไปใต้ท้องกระต่าย ยกบริเวณส่วนท้ายของกระต่ายตัวเมียให้สูงขึ้นเล็กน้อย พร้อมกับใช้นิ้วบางนิ้วตึงเอาหนังตอนท้ายลำตัว ของกระต่ายไปข้างหน้าเพื่อให้อวัยวะเพศของตัวเมียเปิดรับการผสมจากตัวผู้ได้สะดวก

(3) การทดสอบการตั้งครรภ์ กระต่ายหลังจากผสมแล้วจะทราบว่าการตั้งครรภ์หรือไม่มีการทดสอบสามประการด้วยกันคือ

(ก) เอากระต่ายไปให้ตัวผู้ลองผสม หลังจากทำให้กระต่ายตัวเมียผสมได้ประมาณ 14—18 วันแล้ว ให้นำเอากระต่ายตัวเมียที่ผสมแล้วไปให้ตัวผู้ลองผสมอีกครั้ง ถ้าตัวผู้ไม่ยอมผสมก็แสดงว่ากระต่ายตัวนั้นตั้งครรรภ์แล้ว แต่ถ้ากระต่ายนั้นถูกตัวผู้ผสมอีกก็แสดงว่าไม่ตั้งครรรภ์

แต่วิธีการทดลองเช่นนี้ ไม่แน่นอนเสมอไป เพราะกระต่ายบางตัวแม่จะตั้งครรรภ์แล้วก็ยอมให้ตัวผู้ผสม และตัวเมียบางตัวแม่ ไม่ตั้งครรรภ์ก็ไม่ยอมให้ตัวผู้ผสม จึงเป็นการทดสอบที่ไม่แน่นอนนัก

(ข) โดยการคลำดู ผู้ที่ชำนาญอาจจะใช้การคลำดูที่ท้องบริเวณที่คางของมดลูก โดยจับหนังกระต่ายบริเวณหัวไหล่หลังคอรอบกับหูด้วยมือข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งล้วงไปที่ใต้ท้อง โดยบีบให้แรงพอสมควรที่จะมีโอกาสจับมดลูกซึ่งมีลูกอยู่ได้ บางคนนิยมใช้นิ้วมือทั้งสองข้างกดที่สข้างของกระต่ายเพื่อทำการตรวจว่าตั้งครรรภ์หรือไม่ วิธีนี้อาจทำได้ผลดี เมื่อกระต่ายนั้นผสมมาแล้วประมาณ 2 อาทิตย์และถ้ามีความชำนาญแล้วจะสามารถบอกได้ถูกต้อง 100 เปอร์เซ็นต์

ในการฝึกทำผู้ทดลองน่าจะได้ทำกับกระต่ายที่ยังไม่ท้องหรือไม่ได้ผสมก่อน พยายามใช้นิ้วคลำดูว่ามีความรู้สึกเช่นไร แล้วหากกระต่ายที่ตั้งครรรภ์ควรจะเปรียบเทียบกับดูว่าเป็นเช่นไร โดยวิธีนี้ จะทำให้มีความรู้สึกแตกต่างกันได้ และจะสามารถนำไปใช้ในการตรวจการตั้งครรรภ์ครั้งต่อไปได้อย่างแม่นยำ

ข้อควรระวัง การตรวจครรรภ์แบบนี้ ผู้ตรวจจะต้องทำด้วยความระมัดระวัง อย่ารุนแรง เพราะอาจจะทำให้กระต่ายแท้งลูกได้

(ค) โดยการชั่งน้ำหนัก กระต่ายหลังจากผสมแล้ว ถ้าตั้งครรรภ์
 นานหนักตัวจะขึ้นอย่างผิดปกติ กล่าวคือน้ำหนักจะเพิ่มมากกว่ากระต่ายธรรมดาที่ไม่ตั้งครรรภ์
 ถ้าผู้เลี้ยงหมั่นชั่งน้ำหนักดู โดยเฉพาะถ้าหากมีน้ำหนักของกระต่ายที่ไม่ตั้งครรรภ์ หรือได้รับ
 การผสมเปรียบเทียบด้วย ก็จะทำให้มีความแน่นอนมากขึ้นว่ากระต่ายที่เราผสมนั้นตั้งครรรภ์
 หรือไม่

(4) ระยะเวลาตั้งครรรภ์ โดยปกติกระต่ายมีระยะเวลาตั้งครรรภ์นานประมาณ
 30-32 วัน ดังนั้นกระต่ายที่ผสมครบ 24 วันแล้ว ควรจะหาลังคลอดใส่ไว้ให้กระต่าย
 สำหรับคลอดลูก โดยหาหญ้าแห้งอ่อน ๆ หรือฟาง หรือของอื่น ๆ ที่เหมาะสมใส่ลงไป
 ลังให้เต็มประมาณ 2/3 ของลัง แต่ให้ใส่ไว้อย่างหลวม ๆ อย่าอัดให้แน่น คอกที่อยู่ก็ควร
 ทำความสะอาดก่อนที่จะคลอดด้วย ถ้าเห็นว่ากระต่ายไปทำรังนอกลังคลอด ทางที่ดีควร
 กระตุ้นให้กระต่ายเห็นว่างลังคลอดดีกว่าที่คลอดที่มันทำอยู่เก่าแล้ว เพราะการใช้วิธีจับกระต่าย
 เข้าลังคลอดจะไม่ ได้ผลเท่ากับการพยายามทำลังคลอดที่เราจัดไว้ให้ดีกว่าเดิม โดยวิธี
 กระต่ายมักจะเข้าไปคลอดในรังคลอดเสมอ

ในระยะก่อนคลอดคนผู้เลี้ยงควรจะต้องจัดน้ำสะอาด ๆ ไว้ให้แม่กระต่ายมีกินตลอดเวลา
 เพราะถ้าไม่มีน้ำให้กระต่ายกินอาจจะทำให้ลูกกระต่ายที่ออกมาตายทั้งหมดก็ได้ และควร
 หมั่นเอาใจใส่ไปดูแลบ่อย ๆ แต่ไม่ใช่ไปรบกวนมาก การทำเสียงอึกทักหรือการปล่อยสุนัข
 เข้าไปเห่าในคอกก่อนคลอดเป็นสิ่งที่ไม่ควรหลีกเลี่ยงเป็นอย่างยิ่ง

(5) การดูแลหลังคลอด หลังจากที่กระต่ายคลอดลูกออกมาแล้วหนึ่งวัน
 ผู้เลี้ยงควรจะได้ทำการตรวจดูลังคลอดว่ามีลูกกระต่ายคลอดออกมากี่ตัว และถ้ามีลูกกระต่าย
 ตายก็ควรเอาออกทิ้งเสีย หรือในรายที่มีลูกมากตัวเกินไป เราอาจจะจับแยกไปเลี้ยงกับแม่
 ที่ลูกน้อยตัวได้ วิธีนี้ทำได้โดยปลอดภัย ถ้าทำในระยะ 24-30 ชั่วโมงแรกหลังจากที่
 คลอดออกมาแล้ว

โดยเหตุที่ว่าแม่กระต่ายบางตัวก็คลอดลูกออกมาในตัวเกินไป บางตัวก็คลอดลูก
 น้อยตัว จึงขอแนะนำให้ทำการผสมกระต่ายในเวลาเดียวกัน 2-3 ตัว ไม่ควรผสมเพียงตัว

เดียว พ่อกระต่ายที่ดจะทำการผสมกระต่ายตัวหนึ่งในตอนเช้า อีกตัวหนึ่งในตอนบ่าย และ
 ตัวที่สามในเช้าวันรุ่งขึ้นแล้วให้พักไปหลาย ๆ วัน โดยวิธีนี้กระต่ายทั้งสามตัวจะออกลูกมา
 ในเวลาไล่เลี่ยกัน ซึ่งเราสามารถจะแยกลูกจากแม่ที่มลูกมากตัวไปฝากเลี้ยงกับแม่ที่มลูกน้อย
 ตัวได้

ตามปกติแล้วแม่กระต่ายตัวหนึ่งไม่ควรเลี้ยงลูกมากกว่า 8 ตัว หากจำเป็นก็ควร
 ทำลายตัวเล็ก ๆ เสีย และคงเก็บไว้แต่ตัวโต ๆ ที่แข็งแรงไว้เท่านั้น นอกจากเราจะเห็นว่า
 กระต่ายตัวนั้นควรจะเลี้ยงลูกได้มากกว่า 8 ตัว หรือเคยเลี้ยงมาแล้ว ในรายเช่นนี้ก็อาจจะ
 ปลอ่ยให้เลี้ยงลูกมากกว่า 8 ตัวได้ แต่ขอให้จำไว้ว่าแม่กระต่ายที่เลี้ยงลูก 8 ตัว แต่ลูกอ้วน
 และแข็งแรงเมื่อหย่านม ดีกว่าการปลอ่ยให้แม่กระต่ายเลี้ยงลูก 10 หรือ 12 ตัวโดยลูกอ้วน
 แคระแกร็น ตัวเล็ก

แม่กระต่ายในระยะนี้นอกจากจะต้องมีน้ำให้กินเสมอแล้ว ยังจะต้องให้อาหาร
 อย่างดีด้วย โดยเฉพาะต้องให้อาหารที่มีโปรตีนมาก ๆ หน้าที่ให้ก็ควรเป็นหญ้าอ่อน ๆ หรือ
 หญ้าพวกตระกูลถั่ว และควรมีอาหารตั้งไว้ให้กินตลอดเวลา นอกจากเวลากลางคืน ควร
 จะงดอาหารป่นและให้หญ้าแทน

(๖) การหย่านมลูก โดยปกติจะทำการหย่าลูกจากแม่เมื่ออายุ 8 อาทิตย์
 แต่แม่กระต่ายส่วนมากมักจะให้นานมากกว่าเพียง 6 อาทิตย์แรกหลังคลอดเท่านั้น ในระยะ
 อาทิตย์ที่ 7 และ 8 จะให้นานน้อยมาก ดังนั้นผู้เลี้ยงบางคนก็ทำการแยกลูกออกจากแม่ ค้าง
 แต่อาทิตย์ที่ 6 หรือ 7 เพื่อจะได้มีโอกาสผสมแม่ได้เร็วขึ้น

ในการแยกลูกกระต่ายออกจากแม่นั้นควรจะแยกออกไปตามเพศ ไม่ควรปนกันทั้ง
 ตัวผู้และตัวเมีย แต่ในระยะนี้อวัยวะเพศของตัวผู้ยังไม่เด่นชัด คือเมื่อดึงทะแยงยังไม่เลื่อนลง
 มาจนกว่าจะอายุได้ 6 เดือน ในการดูว่าตัวใดเป็นตัวผู้และตัวเมียจึงทำได้ยากและบางคนก็รอ
 จนกระทั่งครบ 3 เดือนก่อน จึงทำการแยกตัวผู้ออกจากตัวเมีย ในการดูเพศลูกกระต่ายใน
 ระยะเล็ก ๆ นี้ ให้ทำการยกส่วนท้ายของลำตัวขึ้นปลอ่ยให้ศีรษะห้อยลงมาข้างล่างไขว้คาง

หนังของบริเวณอวัยวะเพศภายนอกไปข้างหลัง ถ้าเป็นตัวเมียรูปเป็ดจะเป็นรูปรี แต่ถ้าเป็นตัวผู้จะเป็นรูปรูปเป็ดกลม ๆ และบางครั้งอาจจะเห็นเคียวแหลมปรากฏให้เห็นด้วย

ในการแยกลูกจากแม่หรือในการหย่านมนี้ ทางที่ดีควรจับแม่แยกออกจากกรงเดิม ไม่ใช่จับลูกแยกไปเลี้ยงท่อน หงนเพื่อลูกจะได้ไม่กระวนกระวายที่ต้องจากแม่มากนัก เพราะยังคงอยู่ในกรงเก่าที่เคยอยู่กับแม่มาก่อน ถ้าแยกไปอยู่กรงใหม่ลูกกระต่ายอาจจะแปลกที่และคิดถึงแม่มาก บางครั้งอาจไม่ยอมกินอาหาร และทำให้เป็นโรคแทรกได้ง่าย

(๓) การผสมแม่กระต่ายหลังคลอด โดยปกติแล้วไม่ควรจะผสมแม่

กระต่ายอีกจนกว่าจะหย่านมลูกแล้ว นนั้ก็ประมาณ 8 อาทิตย์ ซึ่งถ้าทำดังนี้จะทำให้กระต่ายมีลูกได้ปีละ 4 คอก ถ้าหากการผสมพันธุ์ได้เป็นอย่างดีไปอย่างสม่ำเสมอ

แต่ถ้ากระต่ายคลอดลูกออกมาแล้วตายหมด ก็ควรจะทำการผสมอีกครั้ง 14 วัน ต่อมาหลังจากคลอด จริงอยู่กระต่ายอาจจะตั้งครรรภ์ได้ถ้าทำการผสมหลังจากคลอดลูกแล้วสองสามวัน แต่ในขณะที่นมคลุกยังไม่หมดตัวและมักจะไม่ค่อยเป็นผลดีเท่าไรนัก

สำหรับกระต่ายที่มีลูกน้อย ๆ ตัว เช่น 3 หรือ 4 ตัวเป็นต้น ในรายเช่นนี้หากกระต่ายไม่ได้รับการผสมกระต่ายอาจจะอ้วนเกินไป และใช้ผสมพันธุ์ไม่ได้ผลดี เราอาจจะทำการผสมก่อนครบ 8 อาทิตย์ก็ได้ หงนขบอยู่กับสุขภาพของแม่กระต่าย ถ้าเห็นว่าแม่กระต่ายเริ่มมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้นแล้ว ก็อาจจะทำการผสมได้ทันที และบางครั้งก็พบว่าเราทำการผสมตั้งแต่อาทิตย์ที่ 5 หลังคลอดก็มี ส่วนลูกกระต่ายก็ยังคงให้กินนมแม่อยู่จนครบ 8 อาทิตย์จึงแยกเช่นปกติ

(๔) ท้องหลอก กระต่ายบางตัวอาจจะมีท้องหลอก หลังจากให้ผสมกับ

ตัวผู้แล้ว ต่อจากนั้นท้องก็จะโตขึ้นเรื่อย ๆ มีลักษณะคล้ายกับตั้งครรรภ์จริง ๆ อาการเหล่านี้จะเห็นได้ชัดหลังจากผสมแล้ว 10 วันและในระยะเวลา 17 วัน หลังจากผสมหรือตั้งท้องหลอก ถ้าหากเอากระต่ายตัวนั้นไปให้ตัวผู้ผสม จะไม่ยอมรับการผสมกับตัวผู้ และถึงแม้ว่าจะบังคับให้ผสมก็เป็นการยากที่จะทำให้ตั้งครรรภ์ได้

อนึ่งในการเลี้ยงกระต่ายตัวเมียรวม ๆ กันจนถึงระยะเป็นสาวนั้น กระต่ายอาจจะแสดงอาการท้องหลอกให้เห็นได้บ่อย ๆ ดังนั้นจึงควรทำการแยกกระต่ายสาวออกเลี้ยงเป็นรายตัว เพื่อป้องกันกาตั้งท้องหลอกก่อนระยะเป็นสาวเล็กน้อย

(๕) การดูแลพ่อพันธุ์ กระต่ายพ่อพันธุ์นั้นควรมีความสำคัญเกี่ยวกับการเลี้ยงกระต่ายมาก เพราะลูกกระต่ายที่เกิดมาจะดีหรือไม่ดี จะต้องมาจากพ่อกระต่ายครึ่งหนึ่ง ถ้ามีพ่ออยู่ 1 ตัวและมีแม่กระต่ายอยู่จำนวนหนึ่ง ลูกที่ออกมาทางฝูงนั้นดีหรือไม่ก็เพราะพ่อเสีย 50 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นในการคัดเลือกพ่อพันธุ์ จึงควรทำอย่างพิถีพิถัน และหากว่าคัดเลือกแล้วนำไปใช้เป็นพ่อพันธุ์พบว่ามิอะไรบางอย่างที่ไม่มี ก็ควรจะทำกาคัดออกทันที ก่อนที่จะเกิดความเสียหายมากกว่านั้น

กระต่ายตัวผู้ที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์ จะต้องแยกออกจากตัวเมียเมื่ออายุครบ 8 อาทิตย์ (หย่านม) และเมื่ออายุครบ 3 เดือนควรจะแยกออก เป็นรายตัว

สำหรับกระต่ายพันธุ์เล็กอาจจะเริ่มใช้ผสมได้เมื่ออายุ 6 เดือน ถ้าหากร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์พอ แต่ถ้าหากจะรอถึง 8 เดือนได้ก็เป็นการดี ส่วนกระต่ายขนาดใหญ่ควรจะรอจนอายุครบ 10 เดือน ในการใช้กระต่ายอายุน้อย ๆ ทำการผสมนั้นไม่ควรจะให้ผสมมากนักหลังจากผสมครั้งหนึ่งแล้ว ควรจะให้พักประมาณ 2 อาทิตย์แล้วจึงให้ผสมอีก และนักผสมกระต่ายส่วนมากนิยมใช้กระต่ายพ่อพันธุ์ ทำการผสมเพียงอาทิตย์ละ 1 ครั้งเท่านั้น

กระต่ายพ่อพันธุ์มีความต้องการออกกำลังบ้างพอสมควร ดังนั้นหากสามารถจัดให้กระต่ายได้ออกกำลังกายบ้างก็จะทำให้การผสมพันธุ์มีผลดียิ่งขึ้น และทำให้สุขภาพของกระต่ายพ่อพันธุ์สมบูรณ์อยู่เสมอ

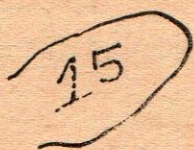
ข้อพึงระวัง ในการเลี้ยงกระต่ายที่ต้องเลี้ยงลูกด้วยนม ห้ามทำการเลี้ยงร่วมกับแม่กระต่ายตัวอื่น ๆ ต้องแยกออกมาอยู่ต่างหากจากกัน เพราะลูกอาจจะได้รับอันตรายจากแม่กระต่ายตัวอื่นได้

7. การจดบันทึก

ในการเลียงกระท่ายนั้นเราจะทราบที่เราเลียงได้ผลดีมากน้อยแค่ไหน จำเป็นจะต้องมีการจดบันทึกไว้ การใช้ความจำแต่เพียงอย่างเดียวจะจำได้เฉพาะในตอนแรก ๆ เท่านั้น ต่อมาก็จะสับสนและลืมหมด ดังนั้นจึงควรจะมีบันทึกของตนไว้ สำหรับการทำบันทึกเกี่ยวกับการเลียงกระท่ายมีสิ่งที่จะต้องทำสำคัญ ๆ ดังนี้

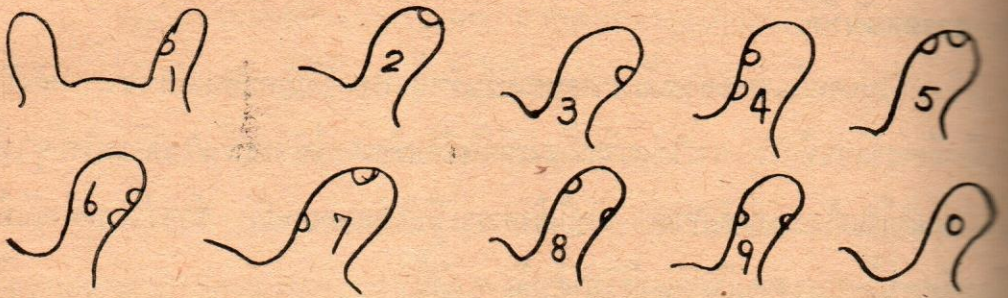
(1) การทำเครื่องหมาย ก่อนที่เราจะทำบันทึกได้ เราจำเป็นจะต้องมีเครื่องหมายของกระท่ายแต่ละตัวก่อน วิธีที่นิยมทำนั้นมี 2 วิธีคือ

(ก) การสักเบอร์หูด้วยเหล็กแหลม (คล้ายการสักรูปต่าง ๆ ในคน) วิธีนี้เครื่องมือประกอบด้วยแผ่นตัวเลขซึ่งทำด้วยเหล็กแหลมเป็นตัว ๆ ไป และมีคีมพิเศษสำหรับสอดแผ่นตัวเลขเข้าไปในคีมตามต้องการ ด้านบนของคีมมีที่ยึดหมักสำหรับสักลงไป (อาจจะใช้หมักอื่นเทียบอังกี้ก็ได้) เวลาใช้ก็จับหูกระท่ายมาแฉ่ออก แล้วหนีบลงไปแรง ๆ ให้ทะลุหนังแล้วทิ้งไว้สักครู่ เพื่อให้หมักไหลลงไป โดยวิธีนี้เราจะได้พบเบอร์เลขปรากฏชัดที่ใบหู

รูป 1 รูปใบหูที่สักด้วยเหล็กแหลม

(ข) โดยการหนีบหรือตัดหู วิธีนี้อาจทำวิธีเดียวกันกับการตัดหูสุกรก็ได้
วิธีนี้ยังนิยมทำกันก็คือ

รูป 2 แสดงการตัดใหญ่เพื่อใช้ทำเป็นเครื่องหมายในการจดบันทึก โดยให้
ศีรษะหันตรงไปข้างหน้า หูที่แสดงการตัดเป็นหูขวา ส่วนหูซ้ายใช้ตัด
เมื่อมีเลขเป็นหลักสิบโดยทำการตัดวิธีเดียวกันกับหูขวา

(2) การจดบันทึกความสามารถ ในการจดบันทึกความสามารถของกระต่าย
แต่ละตัวนั้น ถ้าจะทำในแผ่นกระดาษแยกออกเป็นรายตัว จะสะดวกและดีกว่าการทำให้เป็น
เล่ม เพราะเวลาจะต้องการเปรียบเทียบเราก็หยิบออกมาเปรียบเทียบกันได้ แต่ในการทำ
ควรจะทำแบบง่าย ๆ และสะดวกแก่การบันทึกและการอ่าน

สำหรับแบบการทำบันทึกที่นิยมทำกันนั้นได้แสดงไว้แล้วในรูปที่ 3 และ 4 ซึ่งผู้
เลี้ยงอาจจะต้องดัดแปลงเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามต้องการ แต่ในการจะทำบันทึกผู้
เลี้ยงจะต้องมีเครื่องชั่งไว้ 1 เครื่อง มิฉะนั้นการทำบันทึกจะไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ซึ่งใน
บันทึกจะต้องประกอบด้วย

1. ชื่อหรือเบอร์ของแม่กระต่ายและพ่อกระต่าย
2. วันผสม
3. วันตรวจครรภ์
4. วันคลอด
5. จำนวนคลอดทั้งหมด จำนวนตาย และมีชีวิต
6. จำนวนหย่านมและน้ำหนัก

บันทึกการเลี้ยงกระต่าย

กระต่ายชื่อ.....พันธุ์.....เบอร์หู.....น้ำหนัก.....กก.
 จำนวนเต้านม.....เต้า เกิด.....ฟือ.....แม่.....

พ่อพันธุ์		วันผสม	วันตรวจ ครรภ์	วันคลอด	จำนวนลูก		เมื่อ 8 อาทิตย์		หมายเหตุ
เบอร์	พันธุ์				แม่คลอด	เหลือ	จำนวน	น้ำหนัก	

หมายเหตุ (1) บันทึกข้างบนนี้ใช้สำหรับตัวเมีย หากต้องการใช้กับกระต่ายตัวผู้ให้เปลี่ยน
 ช่องกระต่ายพ่อพันธุ์ เป็นกระต่ายแม่พันธุ์เสีย

(2) ในช่องหมายเหตุให้บันทึกถึงสุขภาพทั่ว ๆ ไป ทั้งของแม่และของลูกว่าเป็น
 อย่างไรมีโรคเกิดขึ้นหรือไม่ ได้อาหารมากน้อยแค่ไหนและอื่น ๆ

(3) สำหรับน้ำหนักของกระต่ายเป็นรายตัวหากต้องการบันทึกให้ลงในช่องหมายเหตุ
 หรือด้านหลังของบัตรนี้ก็ได

8. การสุขภาพิบาลเบื้องต้น

ในการป้องกันหรือควบคุมโรคของกระต่ายนั้นสิ่งที่ควรจะต้องไปปฏิบัติดังนี้คือ

1. อย่านำกระต่ายที่ซอมมาใหม่รวมฝูงทันที ก่อนที่จะทำการกักไว้ชั่วคราวเวลา
 หนึ่ง (ประมาณ 4 อาทิตย์) ก่อน และไม่ควรรีให้ยืมหรือยืมกระต่ายจากคนอื่น

- มาผสมกับกระต่ายของตน หากต้องการทำให้ลูกที่ผสมไว้ต่างหากจนกว่าจะแน่ใจแล้วจึงค่อยนำเข้ารวมฝูง
2. อย่าเลี้ยงกระต่ายให้อยู่กันอย่างแออัด หรือในทันทหนาวจัด ชื้นแฉะหรือร้อนจัด
 3. สิ่งที่ใช้ในการสร้างกรงกระต่ายจะต้องเป็นสิ่งทำความสะอาดและทำให้แห้งได้ง่าย
 4. หมั่นทำความสะอาดกรง ภาชนะ และอุปกรณ์อื่น ๆ ให้สะอาดอยู่เสมอ
 5. หมั่นศึกษาอาการป่วยของโรคกระต่ายไว้ให้มาก ๆ รวมทั้งการรู้จักวิธีการรักษาด้วย
 6. กระต่ายที่ป่วยควรทำการแยกออกจากฝูงทันที และกระต่ายที่กลับจากประกวดไม่ควรจะเอาเข้ารวมฝูงทันที ก่อนจะทำควรกักไว้ให้แน่ใจ
 7. อาหารที่ให้อินจะต้องเป็นอาหารที่มีคุณภาพดีเป็นอาหารใหม่ ไม่มีพวกเข็มนาหรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดโรคปะปน
 8. น้ำที่ให้อินจะต้องเป็นน้ำที่สะอาด ภาชนะที่ใส่น้ำก็ควรจะทำมาสะอาดทุก ๆ วันด้วย
 9. หญ้าหรือพืชที่เอามาให้อินไม่ควรเป็นหญ้าเปียกมาก ๆ เพราะอาจทำให้เกิดอันตรายกับกระต่ายได้ โดยเฉพาะหญ้าที่ขนตามริมคลอง ตามหนอง ตามบึง ไม่ควรเอามาให้กระต่ายกินเป็นอันขาด เพราะจะทำให้เจ็บป่วยเป็นโรคพยาธิได้

9. โรคของกระต่าย

โรคของกระต่ายที่มักจะพบบ่อย ๆ ในการเลี้ยงกระต่ายก็คือ

(1) โรคขเรอนหูของกระต่าย

สาเหตุ เกิดจากพยาธิขเรอนชนิดหนึ่ง

อาการ กระต่ายจะสั่นศีรษะไปมาบ่อย ๆ และมักจะยกเท้าเกาศีรษะอยู่ตลอดเวลา บางครั้งรบกวนกระต่ายจนไม่เป็นอันกินอันนอน

ทำให้ร่างกายชুবวมลงไปด้วย เมื่อเปิดดูบริเวณด้านในของหูจะพบว่ามีน้ำเหลืองและขุยหรือผิวหนังชั้นนอกหลุดออกมาติดเกราะกรังอยู่ในหูด้วย

- การป้องกัน**
- (1) หมั่นทำความสะอาดกรงเสมอ
 - (2) อย่างนำสัตว์ใหม่เข้ามาเลี้ยงร่วมด้วยก่อนจะทำการกักไว้ให้แน่นอนว่าปลอดโรคแล้ว
- การรักษา**
- (1) ทำความสะอาดภายในหู ด้วยสำลีที่พันกับปลายไม้หรือปากคีบ
 - (2) ใช้ฟีนอล 5% ผสมกับน้ำมันทาในบริเวณหู อาทิตย์ละ 2 ครั้ง หรือจะใช้คลอรีเดน 5% แทนก็ได้

(2) โรคหวัดกระต่าย

- สาเหตุ** เกิดจากเชื้อโรคชนิดหนึ่งซึ่งกระต่ายตัวที่หายป่วยแล้ว มักจะเป็นตัวแพร่โรคต่อไปได้อีก
- อาการ** กระต่ายจะมีอาการไอ จามและมีน้ำมูกเหลว ๆ ไส้ ๆ ไหลออกจากจมูกตลอดเวลา ภายในช่องโพรงกระดูกงูจมูกมักจะพบมีหนองอยู่เต็มตลอดเวลา
- การป้องกัน**
- (1) อย่างนำกระต่ายใหม่เข้าไปเลี้ยง โดยไม่ได้ทำการกักไว้เสียก่อนให้แน่ใจว่าปลอดโรคแล้ว
 - (2) อย่าปล่อยให้กรงเลี้ยงกระต่ายสกปรกและชื้นแฉะ
- การรักษา** การให้ยาพวกซัลฟาและสเตรปโตไมซิน หรือยาปฏิชีวนะอื่น ๆ อาจจะใช้ในการรักษาโรคนี้ได้ โดยเฉพาะในระยะแรก ๆ ของการป่วย

(3) โรคข้อเท้าเจ็บ

- สาเหตุ เชื้อโรคเข้าไปในบาดแผลบริเวณข้อเท้า
- อาการ กระต่ายแสดงอาการหลังโก่ง กระวนกระวายและอาการเจ็บปวดตรงบริเวณข้อ
- การป้องกัน (1) อย่าผสมกระต่ายที่มีผิวหนังใต้เท้าบาง ๆ
(2) กำจัดสิ่งที่เป็นแหลมคมที่พ่นกรงให้หมด
- การรักษา (1) แช่หรือล้างข้อเท้าที่อักเสบด้วยน้ำสบู่ หรือน้ำเกลืออุ่น ๆ แล้วทาด้วยขมิ้นสังกะสี (สังกะสีออกไซด์)
(2) หาของอ่อน ๆ มารองพ่นกรงให้กระต่ายนอน

(4) โรคมืดกระต่าย

- สาเหตุ เกิดจากเชื้อโปรโตซัวชนิดหนึ่ง
- อาการ กระต่ายป่วยแสดงอาการอ่อนแอ โลหิตจาง ท้องบวมโต (ท้องขน) ผอมซิม กระวนกระวาย เบื่ออาหาร ขนหยาบแห้ง และท้องร่วง เมื่อผ่าดูภายในจะเห็นว่าตับเป็นจุดขาว ๆ หรือบางครั้งลักษณะดังกล่าวจะพบที่ลำไส้ด้วย
- การป้องกัน (1) ซ้อกระต่ายเฉพาะจากแหล่งที่ไม่มีโรคนี้
(2) ใช้ของที่ทำพ่นกรงชนิดที่ทำความสะอาดได้ง่ายและแห้งเร็ว และไม่ให้อุจจาระและปัสสาวะหมักหมมอยู่ในกรงเป็นเวลานาน
(3) อย่าให้กระต่ายกินนาสกรหรือกินอุจจาระหรือปัสสาวะที่กระต่ายถ่ายออกมา
(4) หญ้าที่ให้กิน อย่าใช้หญ้าเปียกให้กินควรเป็นหญ้าหมาด ๆ

- (5) อาหารที่ให้กินควรจะทำกรเปลี่ยนเสมอ ไม่ควรทิ้งอาหารค้างไว้ในที่ใส่อาหารนาน ๆ หรือใส่อาหารใหม่ลงไปโดยไม่เอาอาหารเก่าทิ้งเสียบ้าง

การรักษา การใช้ยาพวกซัลฟาและยาพวกไนโตรพีนีนต์ หรือไนโตรพิวราโซน ในระยะแรก ๆ ของการป่วย จะช่วยรักษาโรคนี้ได้เป็นอย่างดี

ข้อแนะนำ ในการที่กระต่ายป่วยลง หากมีโอกาจะขอความช่วยเหลือจากสัตวแพทย์ หรือผู้รู้ในบริเวณใกล้เคียงได้ก็ควรทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะกระต่ายของท่านจะหายป่วยได้ในเวลาอันรวดเร็วดีกว่าการรักษาอย่างเดาสุ่ม และจะทำให้โรคระบาดไปในฝูงได้อย่างรวดเร็วด้วย.

SUMMARY
Rabbit Raising
by
Dr. Tim Bhannasiri
Research and Education Division,
Dept. Livestock Development.

The author has described various aspects of rabbit raising which including:—

1. The Breed of rabbits.
2. The construction of rabbit's hut and equipments.
3. The Nutrition of Rabbit.
4. The Ration for Rabbits.
5. The Care and Management of rabbits.
6. The breeding characteristics for selection.
7. The Method of breeding.
8. The Pregnancy Test and Gestation period.
9. The Care and Management of young rabbits.
10. The Records for Rabbits.
11. The Common Diseases of Rabbits.

The article is prepared for the people who like to engage into the rabbit raising as a professional especially for those who have to look after the laboratory animals.